

ლადო პაპავა: “განათლებისა და მეცნიერების რეფორმას უფრო მეტი სიფრთხილე და გააზრება სჭირდება!”

„დვალის კომისიის“ ნაცრისფერი დეტალები - რა ემუქრება მეცნიერებას?

გაზეთი ”საქართველოს რესპუბლიკა” – 28 თებერვალი, # 38, 2013 წელი

”თუ არ იქნება მეცნიერება, ქვეყანა ვერ განვითარდება“ - ასეთი განცხადება გააკეთა ჯერ კიდევ შარშან განათლებისა და მეცნიერების რეფორმების სახელმწიფო კომისიის თავმჯდომარე გიორგი დვალმა. ბუნებრივია, ამ აქსიომასთან სადავო არავის არაფერი აქვს, მაგრამ, მთავარია, რა გზით შეიძლება დასახულ მიზნამდე მისვლა. ყველა რეფორმატორს, რომელსაც კი შეხება ჰქონია ჩვენი ქვეყნის განათლებასა და მეცნიერებასთან, იდეა-ფიქსად სწორედ ეს მოსაზრება ჰქონდა, მაგრამ ალბულებმა გეზმა აბსოლუტურად სხვა შედეგებამდე მიგვიყვანა. რა იქნება ახლა? აღმოჩნდა, რომ უკვე თავშივე უამრავ კითხვას აჩენს ”დვალის კომისიის“ ახლებური ხედვა, რომელიც განათლებისა და მეცნიერების განვითარების მორიგ კონცეფციათა ერთობლიობას წარმოადგენს, და რომლის შესახებ გულგრილად ვერ საუბრობს პროფესორი ლადო პაპავა.

-ბატონო ლადო, როგორც ვიცით, ცნობილი ფიზიკოსის გია დვალის ხელმძღვანელობით შეიქმნა განათლებისა და მეცნიერების სახელმწიფო კომისია. კომისიის საინიციატივო ჯგუფმა მთავარ მიზნად დაისახა ერთიანი სააზროვნო სივრცის შექმნა, რაც ასევე გულისხმობს მეცნიერების მხარდაჭერას. თქვენ ახლა ხელთ გაქვთ კომისიის მასალები. მასში რამდენად სწორად არის დანახული და აღქმული ის პრობლემები, რაც საქართველოს მეცნიერებას გააჩნია?

- დავიწყოთ იმით, რომ საქმე გაცილებით რთულადაა, ვიდრე ეს ერთი შეხედვით სჩანს. ჯერ-ჯერობით სერიოზული კონკრეტული ნაბიჯები არ გადადგმულა. მთავრობა

რომ არ ჩქარობს, ამას თავისი დადებითი მხარე აქვს, რადგან განათლება და მეცნიერება ფაქიზი სფეროა, თუმცა ის, რომ მკაფიოდ არ არის ჩამოყალიბებული ამ სფეროს განვითარების კონცეფცია, ეს უკვე იწვევს საზოგადოების გაღიზიანებას.

სანამ მთავრობა ფიქრობს როგორ გარდაქმნას განათლება და მეცნიერება არაერთ უნივერსიტეტში სიტუაცია უარესდება. მაგალითები საკმარისზე მეტია, მაგრამ აქ მხოლოდ ერთზე შევაჩერებ მკითხველის ყურადღებას. ორიოდ კვირის წინ ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტში გაიხსნა ადმინისტრაციულ მეცნიერებათა ინსტიტუტი და მის დირექტორად ოდიოზური პიროვნება, ყოფილი რექტორი, პროფესორი გიორგი ხუბუა დაინიშნა... ამას კი ნამდვილად არავინ ელოდა საპარლამენტო არჩევნებში "ქართული ოცნების" გამარჯვების შემდეგ. ნუ გაგვიკვირდება, რომ ამგვარი მოვლენები საზოგადოებაში უარყოფითად აღიქმება!

რაც შეეხება დვალის ე.წ. კომისიას, უნდა გამოვყო საკითხების ოთხი წყება: ფორმალური, შინაარსობრივი, ზნეობრივი და ორგანიზაციული.

- **საინტერესოა, რატომ ასეთი ფორმულირება „დვალის ეგრე წოდებული კომისია“, რას გულისხმობთ?**

- მოგახსენებთ, მართალია ამ ჯგუფს ჰქვია განათლებისა და მეცნიერების რეფორმის კომისია, მაგრამ ვერანაირი ნორმატიული აქტი ვერ მოვიძიე, რითაც ეს კომისია იქნებოდა დამტკიცებული. პრაქტიკულად ამ კომისიის შესახებ განცხადება მაშინ გაკეთდა, როცა "ქართული ოცნება" მოვიდა ხელისუფლებაში, მაგრამ ფორმულირება "დვალის კომისია" მხოლოდ ყოფითი ტერმინია, რადგან ის სამართლებრივად არ არსებობს. მით უფრო გაუგებარია, კომისიის საინიციატივო ჯგუფის (ასე დაარქვეს ავტორებმა რიგით მესამე დოკუმენტს) არსებობა: რისი საინიციატივო ჯგუფია - კომისიის თუ რეფორმის? კონცეფციასაც, რომელიც ამ ჯგუფმა შექმნა, არ აქვს სამართლებრივი სტატუსი. შესაბამისად, არავის გააჩნია რაიმე ფორმალური პასუხისმგებლობა. რეალურად მხოლოდ ორი ინსტიტუტი არსებობს, რომელსაც მოუწევს პოლიტიკური პასუხისმგებლობის აღება. ესენი არიან:

განათლებისა და მეცნიერების სამინისტრო და განათლებისა და მეცნიერების საპარლამენტო კომიტეტი.

- კიდევ უფრო საინტერესოა, დოკუმენტის შინაარსობრივი მხარე, რომლის მიმართაც პრეტენზიები გაგაჩნიათ?

- ამ ჯგუფმა მოამზადა სამი დოკუმენტი, რომლიც ისეთი ცუდი ქართულით არის დაწერილი, რომ წაკითხვა შეუძლებელია. როცა ასეთი პასუხისმგებლობის დოკუმენტს ქმნი, ასეთი სახით საზოგადოებისთვის მიწოდება, ცუდია. კონცეფციაში საუბარია იმაზე, რომ უნდა იყოს დაცული სამი პრინციპი: აკადემიური თავისუფლება, აკადემიური მიუკერძოებლობა და აკადემიური ხარისხი. მიდგომა აბსოლუტურად მართებულია, ოღონდ საკითხავია, როგორ იქნება ეს რეალიზებული...

- აქამდე ვინმემ უარყო ეს სამი პრინციპი, იდეაში მაინც?

- წინა ხელისუფლების დროს არც ერთი პრინციპი არ იყო დაცული და სწორედ ამან გააჩინა "ჩარეცხილი პროფესურის" თემა. კარგია, რომ ახლა სამივე პრინციპის დაცვაზეა საუბარი, მაგრამ კონცეფციის მიხედვით ეს უნდა მოხდეს დასავლეთში კარგად ცნობილი "თენუარის" პრინციპის გამოყენებით. "თენუარი" მორიგი ბარბარიზმია ქართულ ენაში, მისი მნიშვნელობა კი ასეთია: ცნობილ მეცნიერს, რომელიც ასევე აღიარებულია საერთაშორისო დონეზე, სამეცნიერო თანამდებობის დაკავების საშუალება უნდა მიეცეს და მას არ უნდა დაემუქროს არაფერი ამ თანამდებობაზე, არ მოუწიოს კონკურსებში მონაწილეობა და ა.შ. ახლა ვთქვათ, ეს რა, ახალია? აქამდე არ ყოფილა? ეს პრინციპი უკვე დიდი ხანია რეალიზებულია მეცნიერებათა აკადემიის სახით, რომლის წევრობაც სწორედ ზემოხსენებული სამი პრინციპის რეალიზების გარანტიაა. ანუ პრინციპული სხვაობა აკადემიის წევრობასა და "თენუირებულ" მეცნიერს შორის არ არსებობს. მცირედი სხვაობა ტექნიკურ საკითხებშია და მე მივესალმები თუ აკადემიაში არჩევის წესის დახვეწა მოხდება სწორედ საერთაშორისო გამოცდილების გათვალისწინებით.

- მაშინ, სიახლე რა არის კომისიის მასალებში?

-არის საკითხები, რომელიც კარგად არის გააზრებული.თუმცა ასევე არის პრობლემა. მაგალითად, უნივერსიტეტებში ე.წ. რჩეულთა პოზიციებზე უნდა მოიწვიონ საერთაშორისო ხარისხის მქონე მეცნიერები, მათ შორის უცხოელები. და თუ ასეთ პოზიციებზე არ გვეყოლება ქართველები, ისინი თურმე შეიძლება იყვნენ დამსახურებული ლექტორები. ეს რას ნიშნავს, რომ იყვნენ "ლექტორები", და არა პროფესორები?

არ არის გამორიცხული, ჩვენ მთელ რიგ დარგებში არ გვყავდეს „თენუირებული“ პროფესორები, ანუ პროფესორები, რომელთაც აქვს მუდმივი თანამდებობა ზემოხსენებული სამი პრინციპის დაცვით. ჩვენ განსაკუთრებით გვიჭირს საზოგადოებრივ მეცნიერებებში, რომელიც უშუალო კავშირშია ამა თუ იმ ხელისუფლების იდეოლოგიასთან. გამოგვივა, რომ ამ დარგების პროფესორთა უმრავლესობა ახალ სისტემაში კვლავ დაუცველი იქნება!

არანაკლებ საინტერესო დოკუმენტია შექმნილი თვითონ სამეცნიერო ინსტიტუტების თემასთან დაკავშირებით. ავტორები თვლიან, რომ ინსტიტუტი უნდა იქმნებოდეს მხოლოდ "თენუირებული" მეცნიერის გარშემო, რაც საერთაშორისო დონეზე აპრობირებული პრაქტიკაა. მაგრამ, თუ მეცნიერების რომელიმე დარგში არ გვყავს "თენუირებული" მეცნიერი გამოვა, რომ ამ დარგში კვლევით ინსტიტუტს ვერ შექმნით. სავსებით შესაძლოა, რომ, მაგალითად, გვქონდეს 3-4 ფიზიკის ინსტიტუტი, იმდენივე მათემატიკის ინსტიტუტი, და მეცნიერების სხვა დარგები საერთოდ დარჩეს ინსტიტუტების გარეშე! ეს კი აბსოლუტურად მიუღებელია. თუ ქვეყანაში არ იქნება მეცნიერების ყველა თუნდაც მსხვილ დარგში კვლევითი ინსტიტუტი, ხვალ მასწავლებლის მასწავლებელის აღარ გვეყოლება!

ახალი კონცეფციის მიხედვით ასეთი დაწესებულებები შესაძლოა ერთი "ქოლგის" ქვეშ გაერთიანდნენ. სწორედ ასეთ ქოლგას "ვარდების რევოლუციამდე" მეცნიერებათა აკადემია წარმოადგენდა, და სულაც არ არის საჭირო ახალი "ქოლგის" ძებნა, მაგრამ ამ ჯგუფისთვის რატომღაც აკადემია მიუღებელია. იმის კრიტიკა, რომ თითქოს დღეს საქართველოში რომელიმე მეტ-ნაკლებად სერიოზულ მეცნიერს

ჰქონდეს სურვილი საბჭოური ტიპის მეცნიერების აკადემია აღადგინოს. ამგვარი კრიტიკა ნამდვილად არ არის კონსტრუქციული. მე ნამდვილად არ ვიცნობ ამ ჰკუაზე მყოფ ქართველ მეცნიერებს! ამგვარ უსაგნო კრიტიკაში უფრო გამოსჭვივის გაუგებარი სიძულვილი აკადემიის მიმართ. გაუგებარი, იმიტომ, რომ კომისიის საინიციატივო ჯგუფის ერთი წევრი უკვე არის აკადემიის წევრი...

- თქვენ რას სთავაზობთ, ასეთ პირობებში როგორ შეიძლება დაიმკვიდროს ადგილი მეცნიერების ამა თუ იმ დარგმა?

- ჩემი აზრით, უმჯობესია და უფრო მარტივია, მეცნიერების თითოეული მსხვილი დარგი წარმოდგენილი იყოს ერთი ინსტიტუტის სახით. ამ ინსტიტუტის ბაზაზე გამოიკვეთოს ლიდერი მეცნიერები და მათ მიეცეთ დამატებითი დაფინანსება. ანუ იყოს ერთი მათემატიკის, ქიმიის, ერთი ფიზიკის, ერთი ეკონომიკის და ა.შ. ინსტიტუტი. მე სულ რამდენიმე მეცნიერი ვიცი საზოგადოებრივ მეცნიერებაში, რომელსაც შედარებით მაღალი ციტირების ინდექსი აქვს. ამის გამო შეიძლება, მაგალითად, სამართლის ან დემოგრაფიის ინსტიტუტის გარეშე დარჩეს სახელმწიფო დამოუკიდებლობის მქონე ქვეყანა?!

- ბატონო ლადო, კომისიაში სულ რამდენიმე ადამიანი მუშაობს, მათ არ გამოუთქვამთ სხვა მეცნიერებთან თანამშრომლობის სურვილი?

- ბატონები გიორგი დვალი და ზაალ კოკია უცხოეთში მოღვაწეობენ. ამიტომ მათ ნაკლებად იციან ის პრობლემები, რაც საქართველოში გვაქვს. ჩამი აზრით, ამგვარ კომისიებში მათთან ერთად ის ადამიანებიც უნდა იყვნენ ჩართულნი, ვინც აქ მოღვაწეობენ, ამ რეალობაში უწევთ მუშაობა.

- რაც შეეხება იმ მეცნიერებს, რომლებიც საქართველოში არიან და კომისიაში მუშაობენ...

-ერთე-ერთი მათგანი ვაჟა ბერეჟიანია, და მის შესახებ ვერაფერს გეტყვით, რადგან არ ვიცნობ. რაც შეეხება დავით ლორთქიფანიძეს, ეროვნული მუზეუმის დირექტორს, სწორედ აქ მივადექით "კომისიის" ზნეობრივ მხარეს...

- რას გულისხმობთ?

- ეს ის პიროვნებაა, რომელმაც პრეზიდენტისგან მიიღო უმაღლესი ჯილდო 2011 წლის 26 მაისს დილას, მას შემდეგ, რაც რამდენიმე საათის წინ იქ უდანაშაულო ადამიანების სისხლი დაიღვარა. მისი გამოჩენა "დვალის კომისიაში" აბსოლუტურად მიუღებელი და გამაღიზიანებელია. "დვალის კომისიამ" შესანიშნავი დოკუმენტებიც რომ მოამზადოს, ისინი მიუღებელი დარჩება ქართველი მეცნიერებისათვის, როცა ამ კომისიაში ბ-ნი ლორთქიფანიძე ფიგურირებს. მე ნამდვილად არ ვარ მომხრე, რომ დავით ლორთქიფანიძის წინააღმდეგ რაღაც სანქციები, თუნდაც ადმინისტრაციული, იქნეს გამოყენებული, მაგრამ იმის ნაცვლად თავისი ნამოქმედარის გამო დაიმორცხვოს და ჩუმად იყოს, ის თავს უფლებას აძლევს საზოგადოებას განათლებისა და მეცნიერების რეფორმირების საკითხებზე მიმართოს. ეს, სულ ცოტა, აღმაშფოთებელია!

- თქვენ თქვით, რომ პასუხისმგებლობა სამართლებრივად ვერ დაეკისრება ამ კომისიას, ხოლო ჯოხი შეიძლება გადატყდეს ისევ განათლებისა და მეცნიერების სამინისტროზე და განათლებისა და მეცნიერების საპარლამენტო კომიტეტზე, რომელსაც აკადემიკოსი ვანო კილურაძე ხელმძღვანელობს. თუ ვინმე იბრძოდა აკადემიის გადასარჩენად, მათ შორის ბატონი ვანოც არის, მას რა შეხედულება აქვს დოკუმენტებთან დაკავშირებით?

- ეს სწორედ რეფორმის გატარების ორგანიზაციული საკითხია. თავიდანვე ხაზგასმით მინდა აღვიშნო, რომ ბატონი ვანო კონსტრუქციული პიროვნებაა. მან საპარლამენტო კომიტეტის გასვლითი შეხვედრა გამართა თბილისში, მეცნიერებათა აკადემიის შენობაში, სადაც არაერთი გამოჩენილი ქართველი მეცნიერეი მოიწვია. ამ შეხვედრაზე დადგა საკითხი, რომ რამდენიმე ინსტიტუტს აღუდგეს საჯარო სამართლის იურიდიული პირის სტატუსი. მინისტრის რეაქცია კი იყო შემდეგი: მიმართეთ დვალის კომისიასო. დავლს სად მივაკითხოთ, და რაც მთავარია რატომ უნდა მივაკითხოთ, როცა კომისია სამართლებრივად თურმე არ არსებობს? ინსტიტუტებმა კი "მიაკითხეს" განათლებისა და მეცნიერების კომიტეტს, რომელმაც თავის მხრივ მიმართვა გაუგზავნა განათლებისა და მეცნიერების სამინისტროს. ამ უკანასკნელის მხრიდან, კი ჯერ-ჯერობით დუმილია, პასუხი არ ისმის.

- იქნებ არ არის მარტივად გადასაწყვეტი თემა?

- ამას სჭირდება მხოლოდ პოლიტიკური ნება. ამის შეუძლია გაკეთება მთავრობას შეუძლია: განათლებისა და მეცნიერების სამინისტროს ინიციატივით მან ინსტიტუტებს უნდა აღუდგინოს საჯარო სამართლის იურიდიული პირის სტატუსი და დაუქვემდებაროს განათლებისა და მეცნიერების სამინისტროს, იმავდროულად ეკონომიკის სამინისტრომ ამ ინსტიტუტებს უზურფრუქტის წესით უნდა დაუბრუნოს ჩამორთმეული ქონება.

ხაზი უნდა გაესვას რეფორმის გატარების ორგანიზაციულ მხარეს, რადგანაც დიდი მნიშვნელობა აქვს იმას, თუ ვის ეკისრება პოლიტიკური (და არა მარტო) პასუხისმგებლობა რეფორმის წარმატება-წარუმატებლობაზე.

მინდა შეგახსენოთ 2000-იანი წლების დასაწყისი, როცა ბატონი ვანო ამტკიცებდა, რომ სამეცნიერო ინსტიტუტებს სჭირდებოდათ საჯარო სამართლის იურიდიული პირის სტატუსი და ეკონომიკური დამოუკიდებლობა. ამ შეხედულებას მეც ვიზიარებდი. მაგრამ „ვარდების რევოლუციის“ შემდეგ ეს იდეა ლომიამ თავის სასარგებლოდ გამოიყენა. ინსტიტუტები წაართვა აკადემიას და ამით დაიწყო არა მარტო აკადემიის, არამედ ინსტიტუტების ნგრევა, რომლების, საბოლოო ჯამში, ხელოვნურად შეუერთეს უნივერსიტეტებს.

იმ შემთხვევაშიც კი, ”დვალის კომისიის“ იდეა აბსოლუტურად სწორ იდეებს, რომ ავითარებდეს, დიდი მნიშვნელობა აქვს რეფორმის გამტარებელი პოლიტიკური ორგანოს ქმედებას. რადგანაც ”დვალის კომისიას” არავითარი ფორმალური პასუხისმგებლობა არ აკისრია, ხომ შეიძლება ყველაფერი ისე არ გამოვიდეს, როგორც ამ ”კომისიის” წევრები გვთავაზობენ და მაშინ მათ რა პასუხი მოეთხოვება? არანაირი! ისინი ყოველთვის იტყვიან ჩვენ სულ სხვა რამე ვგულისხმობდითო. შკარაა, რომ განათლებისა და მეცნიერების რეფორმას უფრო მეტი სიფრთხილე და გააზრება სჭირდება!

ესაუბრა თეა მოსია